

Innst. O. nr. 49.

(1998-99)

Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester.

Ot.prp. nr. 61 (1997-98).

Til Odelstinget.

1. SAMMENDRAG

I proposisjonen foreslås enkelte endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven. Endringene i barnevernloven dreier seg først og fremst om endringer i gjeldende bestemmelser, men det foreslås også nye bestemmelser, bl.a. forslag om at visse grupper ansatte og oppdragstakere i barnevernet skal legge fram politiattest og om yrkesforbud for de samme gruppene dersom de har begått visse seksuelle overgrep mot barn og unge, og forslag om frist for kommunen til legge en sak fram for fylkesnemnda når den private part krever endringer i fylkesnemndas vedtak. I tillegg foreslås det endringer i sosialtjenesteloven kap. 9 som omhandler saksbehandlingen i fylkesnemnda og administreres av Barne- og familiedepartementet. Forslagene om endringer i sosialtjenesteloven gjelder blant annet forslag om adgang for kommunene til å bringe fylkesnemndas vedtak inn for domstolene til rettslig overprøving, og presisering av ansvaret for kommunens saksomkostninger ved rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak. Endringene i barnevernloven og sosialtjenesteloven er omhandlet i kap. 2.

Når det gjelder proposisjonens pkt. 2.2 om forslag om å utvide aldersgrensen for å opprettholde frivillige barneverntiltak for ungdom fra 20 til 23 år, kommunens plikt til å utarbeide tiltaksplan, jf. utkastet til § 4-15 fjerde ledd, samt endringer i § 9-4 angående fylkeskommunens økonomiske ansvar, behandles dette i Innst. O. nr. 69 (1997-98), jf. Besl. nr. 72 (1997-98).

Barnevernloven er for tiden gjenstand for en omfattende evaluering. De endringsforslagene som nå fremmes berøres ikke av den pågående evalueringen.

I proposisjonen omtales også spørsmålet om endring i barnevernloven med sikte på å gi barneverntjenesten et større ansvar for å forebygge og sette inn etterfølgende tiltak i forhold til kriminalitet begått av

barn under den kriminelle lavalder. Departementet har, bl.a. på grunnlag av høringen, kommet til at det ikke er grunnlag for å fremme forslag til lovendring, men spørsmålet omhandles i kap. 3.

De økonomiske og administrative konsekvensene av forslaget er omhandlet i kap. 4.

2. NÆRMERE OM ENKELTE AV FORSLAGENE

2.1 Krav om politiattest for visse grupper ansatte og oppdragstakere i barneverntjenesten. Yrkesforbud for personer som har begått visse seksuelle overgrep mot barn og unge, § 6-10

Det framgår av lov om barnehager, § 20, at den som skal arbeide i barnehage må legge fram tilfredsstillende politiattest som skal vise om vedkommende er siktet, tiltalt eller dømt for seksuelle overgrep mot barn. Personer som er dømt for seksuelle overgrep mot barn er utelukket fra å arbeide i barnehage. Uteleggelsen gjelder for livstid.

I Ot.prp. nr. 46 (1997-98) om forslag til ny opplæringslov er det fremmet forslag om at den som skal ansettes i grunnskolen må legge fram politiattest.

Barnevernloven har i dag ingen bestemmelse om å utelukke en person som har forbrutt seg seksuelt mot barn og unge fra å arbeide i en barnevernsinstitusjon eller fra å bli godkjent som fosterforeldre.

Barnevernloven har i dag heller ingen bestemmelse som innebærer at barneverntjenesten har plikt til å framskaffe opplysninger om hvorvidt disse personene har forbrutt seg seksuelt mot barn verken i forbindelse med godkjenning av fosterhjem eller ved ansettelse i en barnevernsinstitusjon. Barneverntjenesten kan imidlertid med hjemmel i strafferegistreringsforskriftene av 20. desember 1974 nr. 4 § 12 nr. 4 bokstav a

innhente politiattest i forbindelse med etablering av fosterhjem, weekendhjem eller tilsvarende.

2.1.1 Om høringsnotatets vurderinger og forslag

Departementet la i høringsnotatet til grunn at en bestemmelse tilsvarende barnehageloven § 20 også bør gjelde for visse typer oppdrag eller stillinger i barnevernet, selv om regelen vil kunne føre til at personer som er dømt for visse seksuelle overgrep mot barn og unge får innskrenkede muligheter på arbeidsmarkedet. Departementet la til grunn at hensynet til barnas trygghet og sikkerhet må veie tyngst.

Departementet la til grunn at kravet om framleggelse av politiattest og yrkesforbud i alle tilfeller må gjelde ansatte i barnevernsinstitusjoner og fosterforeldre. Departementet foreslo videre en skjønnsmessig adgang til å avkreve politiattest også fra andre som har regelmessig og direkte kontakt med barn på en barnevernsinstitusjon og i fosterhjem.

Departementet la til grunn at den nærmere regulering av hvem som skal forevise politiattest skal skje i forskrift.

Når det gjelder spørsmålet om hva som skal framgå av politiattesten foreslo departementet at denne, på samme måte som forskriften til barnehageloven § 20 blir begrenset til å gi opplysninger om vedkommende er siktet, tiltalt eller domfelt for brudd på straffeloven §§ 195, 196, 212 første ledd nr. 3 og straffeloven § 212 annet ledd, jf. pkt. 2.1.1 foran. Departementet foreslo at den som er dømt for brudd på nevnte bestemmelser ikke skal kunne ansettes i en barnevernsinstitusjon eller godkjennes som fosterforeldre, og at forbudet mot ansettelse/oppnevning i disse tilfellene skal gjelde for livstid. Departementet foreslo videre at den som er siktet eller tiltalt på ansettelsestidspunktet ikke skal kunne ansettes og/eller godkjennes som fosterforeldre før resultatet av straffesaken foreligger.

Departementet foreslo videre at bestemmelsen ikke skal gis tilbakevirkende kraft.

Departementet foreslo at ansettelsesmyndigheten skal være forpliktet til å kreve framlagt politiattest, og at det ikke skal være adgang til å ansette personer som ikke kan forevise attest uten anmerkninger. Det ble vist til at fylkesmannens alminnelige tilsyn med barnevernsinstitusjoner og den kommunale barneverntjenesten må omfatte kontroll med at bestemmelsen etterleves. Departementet uttalte i høringsnotatet at kommunens barnevernstjeneste vil være ansvarlig for å kreve politiattest av fosterforeldre. Når det gjelder barnevernsinstitusjoner foreslo departementet at dette ansvaret overlates til ansettelsesmyndigheten og at fylkeskommunen er ansvarlig for at den som ansettes som leder av en fylkeskommunal barnevernsinstitusjon foreviser politiattest.

Departementet la videre til grunn at kravet om å legge fram politiattest bare skal gjelde den en har til hensikt å ansette/godkjenne, samt at arbeidsgiver eller

andre som får kjennskap til opplysninger fra politiattesten skal ha taushetsplikt om disse opplysningene. Det ble lagt til grunn at politiattestene skal oppbevares utilgjengelig for uvedkommende og at de skal tilintetgjøres etter å ha blitt benyttet til det oppgitte formål, dvs. når ansettelsesprosessen/godkjennelsesprosessen er avsluttet. Departementet foreslo i høringsnotatet at disse spørsmålene blir nærmere regulert i forskrift.

2.1.2 Departementets forslag

Departementet foreslår at alle som ønsker å bli godkjent som fosterforeldre må forevise politiattest. Bestemmelsen skal bare omfatte fosterforeldre som faller inn under barnevernlovens fosterhjemsdefinisjonen, jf. barnevernloven § 4-22 første ledd bokstav a og b. Politiattest for fosterforeldre skal være obligatorisk.

Når det gjelder forslaget i høringsnotatet om at også andre som har regelmessig og direkte kontakt med barnet i fosterhjemmet skal kunne avkreves politiattest, foreslår departementet at bestemmelsen utformes slik at det framgår at det bare er personer som bor i fosterhjemmet som kan avkreves politiattest. Departementet vil foreslå at alle som bor i fosterhjemmet, som f.eks. voksne hjemmeboende barn, leieboere o.l., skal kunne avkreves politiattest. Det må være opp til barneverntjenesten å vurdere behovet i det enkelte tilfellet. Departementet foreslår derfor at krav om politiattest i disse tilfellene ikke skal være obligatorisk.

Når det gjelder barnevernsinstitusjoner vil departementet opprettholde forslaget i høringsnotatet om at alle som skal ansettes i en barnevernsinstitusjon skal avkreves politiattest. Alle høringsinstansene er enig i denne delen av forslaget. Med barnevernsinstitusjoner menes i denne sammenheng både fylkeskommunale barnevernsinstitusjoner etter barnevernloven §§ 5-1 og 5-2, og private institusjoner som ikke er inntatt på fylkeskommunens plan, men som benyttes som plasseringssted for barn og unge etter vedtak med hjemmel i barnevernloven, jf. § 5-8. Departementet foreslår at krav om politiattest også i disse tilfellene skal være obligatorisk.

Når det gjelder forslaget om at også andre enn ansatte som har regelmessig og direkte kontakt med barn på barnevernsinstitusjon skal kunne avkreves politiattest, mener departementet at bestemmelsen bør begrenses til å omfatte personer som utfører oppdrag for institusjonen som innebærer at de kan ha direkte kontakt med barn og unge på linje med de ansatte. Dette kan f.eks. være personer som bistår institusjonen i arbeidet med aktiviteter med barn og ungdom i eller utenfor institusjonen, men som ikke har et formelt ansettelsesforhold. Departementet vil foreslå at det i disse tilfellene må være opp til institusjonen å foreta en skjønnsmessig vurdering av behovet for å kreve politiattest i det enkelte tilfellet.

Andre som vil omfattes av bestemmelsen vil eksempelvis være studenter i praksis, støttekontakter, tilsynsførere, oppdragstakere av forskjellig art o.l.

Både når det gjelder tilsynsførere, støttekontakter, avlastningstiltak og andre oppdragstakere som f.eks. hjemmekonsulenter o.l. bør politiattest bare kreves når barneverntjenesten mener det er nødvendig ut fra oppdragets art og hvor det er en reell mulighet for at barnet kan bli utsatt for overgrep. Departementet vil derfor foreslå at krav om politiattest i disse tilfellene ikke gjøres obligatorisk, men slik at barneverntjenesten skal vurdere behovet i det enkelte tilfellet.

Etter departementets oppfatning bør bestemmelsen dekke alle typer seksuelle overgrep mot barn som har betydning for den tillit som vedkommende må ha for å kunne ha ansvar for barn, og foreslår at politiattesten, i tillegg til å vise eventuelle siktelser, tiltaler og dommer for brudd på straffeloven §§ 195, 196, 212 første ledd nr. 3 og 212 annet ledd, jf. pkt. 2.1.1 foran, også bør vise om vedkommende er siktet, tiltalt eller dømt for brudd på straffeloven § 197 (utuktig omgang med noen under 18 år "som står under den skyldiges myndighet eller opsikt"), § 207 (incest), § 209 (utuktig omgang "med fosterbarn, pleiebarn, stebarn eller noen under 18 år, som står under hans omsorg, myndighet eller oppsikt") og § 211 bokstav d (barnepornografi). Departementet har videre kommet til, bl.a. på bakgrunn av høringen, at også straffeloven § 194 (som bl.a. retter seg mot utuktig omgang ved "misbruk av et avhengighetsforhold"), straffeloven § 198 (som bl.a. retter seg mot utuktig omgang ved "misbruk" av sin stilling som "foresatt") og straffeloven § 199 (som bl.a. retter seg mot utuktig omgang med "noen som er innsatt i anstalt under barnevernet") bør omfattes.

Idet straffelovens § 211 bokstav d og § 212 første ledd nr. 3 og § 212 annet ledd skal framgå av politiattesten, innebærer dette at også forelegg bør omfattes av bestemmelsen.

Departementet har videre kommet til at også sikringsdommer bør gå fram av politiattesten. Barn og unge, som yrkesforbudet er ment å verne, har like stort behov for beskyttelse mot nye overgrep selv om lovbrøyteren er ilagt sikring i stedet for straff. Nettopp faren for nye straffbare handlinger er et vilkår for å bli ilagt sikring, jf. straffeloven § 39 nr. 1.

Etter departementets mening bør påtaleunntakelser og avgjørelser i konfliktråd ikke framgå av politiattesten.

Det vil være den som har ansettelsesmyndighet, godkjenningsmyndighet eller oppnevningsmyndighet som har ansvaret for at politiattest kreves framlagt. Når det gjelder godkjenning av fosterforeldre, tilsynsførere, støttekontakter o.l. vil dette være kommunens barneverntjeneste. Når det gjelder institusjonsansettelser kan dette være fylkeskommunen selv eller institusjonens leder når det er tale om fylkeskommunale

institusjoner. For private institusjoner kan dette være institusjonens eier eller leder.

Når det gjelder de fylkeskommunale institusjonene vil fylkeskommunen ha et ansvar for å etablere betryggende rutiner for framleggelse av politiattest i forbindelse med ansettelser og oppdrag. For private institusjoner har departementet i utkast til endring av § 5-8, foreslått at fylkeskommunen i likhet med kommunen skal ha et ansvar for at også private institusjoner som ikke er med i fylkeskommunens plan må undersøke om institusjonen drives i samsvar med lov og forskrifter når slike institusjoner benyttes for plassering av barn med hjemmel i barnevernloven. Dette ansvaret vil også omfatte ansvaret for å undersøke om institusjonen drives i samsvar med bestemmelsene om politiattest.

Departementet la i høringsnotatet til grunn at politiattesten skal tilintetgjøres etter å ha vært benyttet for det oppgitte formål, dvs. når ansettelsesprosessen/godkjennelsesprosessen er avsluttet. Departementet har imidlertid kommet til at dersom fylkesmannen skal kunne føre et reelt tilsyn, bør politiattesten oppbevares så lenge vedkommende er ansatt/har oppdrag for barneverntjenesten/institusjonen.

Departementet tar sikte på å gi utfyllende forskrifter. Forskriftene bør bl.a. inneholde bestemmelser om fylkesmannens tilsyn med at bestemmelsen etterleves, samt oppbevaring og lagring av politiattesten. Videre bør det bl.a. gis bestemmelser om taushetsplikt og om hvordan ansettelsesmyndigheten skal gå fram ved innhenting av politiattest.

2.1.3 Komiteens merknader

Komiteen viser til at diskusjonen om politiattest ved ansettelser av personell i yrker som har med barn å gjøre, har vært reist ved flere anledninger. Under behandlingen av Ot.prp. nr. 68 (1993-94) om ny barnehagelov ble det besluttet at den som skal arbeide i barnehage må ha tilfredsstillende politiattest. Også i Ot.prp. nr. 46 (1997-98) er det fremmet forslag om at den som skal ansettes i grunnskolen må legge fram politiattest.

Komiteen vil understreke at arbeid med barn og unge innebærer et stort ansvar. Barn og unge har små muligheter både fysisk og psykisk til å forsvare seg mot overgrep fra voksne. Det er derfor viktig at personer som i et ansettelsesforhold kommer i nær kontakt med barn, avkreves obligatorisk politiattest.

Komiteen støtter forslaget om at politiattest for fosterforeldre skal være obligatorisk. Dersom det bor andre personer i fosterhjemmet bør disse kunne avkreves politiattest dersom barneverntjenesten finner det nødvendig. Komiteen er av den oppfatning at fosterforeldre som andre foreldre, har ansvar for å ivareta barnets trygghet og sikkerhet i nærmiljøet.

Komiteen støtter forslaget om at alle som ansettes i barnevernsinstitusjoner skal avkreves obliga-

torisk politiattest. Dette skal gjelde både private og fylkeskommunale institusjoner.

Komiteen mener at det i hovedsak skal kreves politiattest for alle personer som utfører oppgaver etter barnevernloven, som innebærer direkte kontakt med barn og unge. Det tenkes her på saksbehandlere, ledere osv. Derimot er ikke hensikten med forslaget at ansatte som utfører rene kontortekniske oppgaver, renholdsbetjenter og lignende skal omfattes. Komiteen mener at både sikkerhetshensyn, praktiske årsaker, og det forhold at ingen skal føle seg mistenkeliggjort, taler for at politiattest kreves som en forutsetning for å søke denne type stilling/tillitsforhold. Komiteen forutsetter at departementet gir utfyllende forskrifter med nødvendige presiseringer for å klargjøre hvem som skal omfattes av kravet om politiattest.

Komiteen fremmer følgende forslag:

"§ 6-10 nytt første ledd skal lyde:

Den som skal ansettes i barneverntjenesten, jf. § 2-1, skal legge fram tilfredsstillende politiattest."

Komiteen vil understreke viktigheten av at det ikke skal være adgang til å ansette en person dersom politiattesten ikke er tilfredsstillende.

Komiteen er enig med departementet i synet på at det må fremgå av lovteksten hvilke straffebestemmelser som politiattesten skal omfatte. Sikringsdommer må også fremgå av politiattesten.

Komiteen forventer at det etableres betryggende rutiner for fremleggelse av politiattester ved ansettelser og oppdrag, og at ansvaret for dette må legges til de respektive eiere av institusjonene og barneverntjenesten der de er ansettelsesmyndighet. Kravet om politiattest bør ikke gis tilbakevirkende kraft.

Komiteen støtter departementets syn i at det må gis muligheter for utfyllende forskrifter bl.a. fylkesmannens tilsyn med at bestemmelsene etterleves og oppbevaring og lagring av politiattester.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil understreke at kravet om politiattest ikke representerer en garanti for å unngå framtidige overgrep. Når dette brukes som virkemiddel innenfor særlovgivningen av enkelte yrkesgrupper, er det ingen garanti for at overgripere ikke får arbeide med barn i andre sammenhenger. Brudd på kravet om politiattest er heller ikke mulig å sanksjonere da dette er en ordning som den enkelte ansettelsesmyndighet håndterer. Flertallet ber om at endringer i straffeloven vurderes for bedre å sikre at personer som er dømt for alvorlige overgrep mot barn ikke får anledning til å arbeide med barn i noen sammenheng.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at barneloven i dag ikke har bestemmelser om å utelukke personer som har forbrutt seg seksuelt mot barn og unge fra å arbeide i en barnevernsinstitusjon eller å bli godkjent som fosterforeldre. Disse medlemmer registrerer også at barnevernloven ikke har bestemmelser som innebærer at barneverntjenesten har plikt til å fremskaffe opplysninger om hvorvidt disse personer har forbrutt seg seksuelt mot barn. Disse medlemmer mener dette er meget alvorlig med hensyn til barn og unges sikkerhet. Disse medlemmer støtter derfor Regjeringens forslag til lovendringer og mener dette er en nødvendig styrking av barns og unges rettssikkerhet. Disse medlemmer mener imidlertid i motsetning til Regjeringen at kravet om politiattest og yrkesforbud må gjelde på alle ledd i barneverntjenesten, også administrativt personale uten direkte kontakt med barn. Her mener disse medlemmer det er naturlig at det er personale som har beslutningsmyndighet som tas med, fordi disse i stor grad legger premissene for arbeidet for de som arbeider i direkte kontakt med barn.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Nytt første punktum i §6-10 skal lyde:

Den som skal ansettes i barneverntjenesten skal legge fram tilfredsstillende politiattest."

2.2 Overføring av ansvaret for fastsetting av oppfostringsbidrag fra fylkesnemnda til bidragsfogden, § 9-2

Barne- og familiedepartementet mener at det, der det er rimelig, fortsatt bør være adgang til å kreve at barn og foreldre skal dekke utgifter forbundet med ytelser og tiltak etter loven helt eller delvis. Bestemmelsen er bare ment å skulle benyttes i de meget få tilfeller der barneverntjenesten ikke er i tvil om at foreldrene har økonomisk mulighet til å betale for barnet.

Departementet foreslo i høringsutkastet at Kongen ved forskrift skal kunne gi adgang til å kreve dekning også i foreldrenes formue, samt at den del av oppfostringsbidraget som ikke går med til å dekke utgiftene ved plasseringen tilhører barnet selv. På bakgrunn av Rikstrykdeverkets innvendinger vil departementet ikke opprettholde disse forslagene. Departementet er videre kommet til at for å øke forutberegneligheten for den bidragspliktige, bør det framgå av bestemmelsen hvilket tidsrom oppfostringsbidraget kan fastsettes for og fra hvilket tidspunkt bidraget eventuelt kan endres.

Departementet opprettholder forslaget om hjemmel for departementet til å gi forskrifter om bidrag etter bestemmelsen. Forskriftene vil gi nærmere regler for bidragsfastsettelse og senere endringer, herunder om utmåling av bidraget, samt for innkreving.

Departementet vil videre opprettholde forslaget om at eventuelt bidrag fastsatt med hjemmel i barne-loven (lov 8. april 1981 om barn og foreldre) skal falle bort fra det tidspunkt bidrag kan fastsettes med hjemmel i barnevernloven § 9-2. Departementet vil foreslå at en slik bestemmelse tas inn også i barneloven, jf. utkastet til ny § 53 a.

Når det gjelder anvendelsen av § 9-2 på Svalbard mener departementet at det kan tas inn i forskriften om barnevernlovens anvendelse på Svalbard, jf. forskriftshjemmelen i barnevernloven § 1-2 annet ledd, at Sysselmannen også skal gjøre tjeneste som bidragsfagd når det fastsettes oppfostringsbidrag etter barnevernloven § 9-2.

Departementet tar sikte på å iverksette § 9-2 samtidig med de øvrige endringene i barnevernloven. Hvorvidt fastsettelsen av oppfostringsbidrag etter barnevernloven skal overføres til trygdeetaten først når regelverket for fastsettelse av bidrag etter barneloven endres, vil være avhengig av tidspunktet for en slik endring.

2.2.1 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at nåværende rett pålegger foreldrene å bidra til sine barns oppfostring, også etter at barnet er plassert utenfor hjemmet etter et barnevernsvedtak. Dette gjelder om barnet er plassert utenfor hjemmet på grunnlag av samtykke eller ved tvangsvedtak. Dersom foreldrene har god råd kan kommunen kreve at foreldrene betaler oppfostringsbidrag. Det er fylkesnemnda som avgjør størrelsen på kravet.

Komiteen har merket seg at fylkesnemnda har kapasitetsproblemer på dette området, dessuten at tolkning er forskjellig i fylkesnemndene, kommunene og på trygdekontorene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, ser klart at trygdeetaten er vant til å håndtere bidragsaker og har oversikt over eventuelle løpende bidrag etter barneloven, men mener at denne delen av barnevernloven bør vente og tas opp i forbindelse med den varslede melding om bidrag. Flertallet opprettholder derfor gjeldende lovtekst.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet mener det vil være mest hensiktsmessig i forbindelse med denne proposisjonen å ta stilling til om ansvaret for fastsettelse av oppfostringsbidrag skal overføres fra fylkesnemnda til bidragsfogden. Disse medlemmer mener at ordningen fungerer lite tilfredsstillende i dag, og kan vanskelig se noen særlig fordel med å avvente behandlingen av dette spørsmålet. Bidrag etter barnevernloven må i alle tilfeller, slik disse medlemmer ser det, være gjenstand for en annen type

vurdering enn bidrag etter barneloven. Disse medlemmer opprettholder derfor Regjeringens forslag til § 9-2.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at det er fylkesnemnda som administrerer ordningen i dag, men at departementet har mottatt melding fra flere nemnder om kapasitetsproblemer i forhold til oppgavene. I tillegg ser disse medlemmer at en rekke fylkesnemnder, kommuner og trygdekontor har signalisert at § 9-2 er uklar og kan gi rom for feiltolkning. Disse medlemmer støtter forslaget til endring, og mener denne vil virke mer klargjørende slik at feiltolkning og forskjellig praksis unngås.

2.3 Frist for kommunen til å fremme sak for fylkesnemnda når den private part krever endringer i fylkesnemndas vedtak, § 7-3 første ledd, fjerde punktum

Et stort flertall av høringsinstansene er i likhet med departementet av den oppfatning at det ut fra hensynet til de private parterets sikkerhet er behov for en frist for kommunen til å fremme sak for fylkesnemnda når den private part krever endringer i et tidligere truffet vedtak. Også et stort flertall av kommunene selv deler denne oppfatningen.

Departementet foreslår en bestemmelse om at barneverntjenesten skal forberede og oversende et krav om endringer fra den private part snarest mulig, og senest innen tre måneder fra barneverntjenesten mottok kravet. Etter forslaget skal fristen i særlige tilfeller kunne være seks måneder.

Departementet legger til grunn at forslaget er tilstrekkelig til å sikre en tilfredsstillende saksbehandling i disse sakene, og at det ikke er behov for å knytte sanksjoner til eventuelle fristoversittelser eller til å legge ansvaret for sakens framdrift til fylkesnemnda slik enkelte høringsinstanser har foreslått.

Når det gjelder fristens lengde, er departementet av den oppfatning at hovedregelen må være at fristen skal være inntil tre måneder. Dette må også være utgangspunktet i de tilfeller barneverntjenesten oppnevner sakkynndige til å foreta utredninger. Bare unntaksvis skal fristen kunne være inntil seks måneder.

Når det gjelder innsigelsene fra enkelte kommuner om fare for feilprioriteringer og dårlig saksbehandling ved innføring av ytterligere frister, vil departementet vise til at muligheten for å få prøvet et vedtak på nytt igjen er sentralt for de private parterets sikkerhet i saker av såvidt inngripende karakter som det her er tale om. I den grad de private parter framsetter åpenbart grunnløse krav om ny vurdering av et tidligere fattet vedtak, har fylkesnemndas leder, i henhold til sosialtjenesteloven § 9-11, jf. barnevernloven § 7-1 j, hjemmel til å avgjøre kravet uten forhandlingsmøte dersom det ikke er lagt fram nye opplysninger av

betydning for saken. Etter § 4-21 kan den private part heller ikke kreve at fylkesnemnda behandler et krav om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse dersom saken har vært behandlet av fylkesnemnda eller domstolene de siste tolv måneder. Disse bestemmelsene gir mulighet til å begrense både kommunens og fylkesnemndas saksbehandling til et nødvendig minimum når det framsettes åpenbart grunnløse krav om endringer eller dersom det framsettes krav om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse kort tid etter at saken sist ble behandlet.

2.3.1 Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg at når den private part krever endringer i tidligere vedtak må barneverntjenesten forberede saken. I dag finnes det ingen lengstefrist for hvor lang tid kommunen kan benytte på saksforberedelsene. Flertallet foreslår at hovedregelen må være at fristen skal være inntil tre måneder, bare unntaksvis skal fristen kunne være seks måneder.

Flertallet støtter dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at det i dag ikke er noen lengstefrist for hvor lang tid kommunen kan benytte på saksforberedelser. I praksis har det vist seg at barneverntjenesten i enkelte kommuner bruker svært lang tid på forberedelsene. Disse medlemmer mener dette er uakseptabelt og foreslår at sakene skal oversendes til fylkesnemnda snarest mulig og senest 2 måneder fra barneverntjenesten mottok kravet. I særlige tilfeller kan fristen være 4 måneder.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 7-3 første ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

Når saken gjelder krav fra den private part om endringer i et tidligere vedtak, skal barneverntjenesten forberede og oversende saken til fylkesnemnda snarest mulig og senest innen to måneder fra barneverntjenesten mottok kravet. I særlige tilfeller kan fristen være fire måneder."

2.4 Spørsmålet om hvem som skal ha kompetanse til å forlenge fristen for iverksettelse av vedtak om omsorgsovertakelse, § 4-13

I henhold til § 4-13 skal et vedtak om omsorgsovertakelse iverksettes så snart som mulig og senest innen seks uker. Dersom vedtaket ikke er iverksatt innen seksukersfristen bortfaller det. Slik gjeldende bestemmelse er utformet, kan "fylkesnemnda", dersom "særlige grunner" tilsier det, forlenge fristen.

Departementet er kjent med at det er praksis i mange fylkesnemnder at nemndsleder alene tar stilling til forslag fra kommunen om fristforlengelse etter

§ 4-13. Etter departementets oppfatning er det imidlertid viktig å sikre at denne praktiseringen er i samsvar med lovens ordlyd, noe et klart flertall av høringsinstansene, herunder flertallet av fylkesnemndene, er enige i.

Det har i praksis oppstått spørsmål om når et vedtak om omsorgsovertakelse skal anses iverksatt, idet det ikke er uvanlig at barn som det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for midlertidig plasseres i beredskapshjem eller institusjon i påvente av endelig plassering i fosterhjem eller en bestemt institusjon. Etter departementets oppfatning skal et vedtak om omsorgsovertakelse anses iverksatt når barnet er plassert utenfor hjemmet selv om barnet er plassert midlertidig i påvente av endelig plasseringssted. Departementet foreslår at det i lovteksten presiseres at seksukers fristen løper fra vedtakstidspunktet og at fylkesnemndas leder kan forlenge fristen når særlige grunner tilsier det.

En av høringsinstansene har reist spørsmål ved om det bør innføres lengstefrister også for når endelig plassering senest skal finne sted. Etter departementets oppfatning er det viktig at en midlertidig plassering har så kort varighet som mulig. Departementet mener imidlertid det vil være lite hensiktsmessig å innføre en slik frist i loven. Det enkelte barns behov og de faktiske forhold i den enkelte sak kan variere sterkt. Det er heller ingenting i veien for at den enkelte fylkesnemnd, når det er behov for det, stiller vilkår om frist for gjennomføring av den endelige plassering i den enkelte sak.

Da barnevernloven og sosialtjenesteloven ikke inneholder bestemmelser om på hvilken måte vedtak skal meddeles, er vedtakets dato etter departementets syn det mest hensiktsmessige og enkleste utgangspunkt for fristberegningen. Såvidt departementet er kjent med, har fylkesnemndene nå innarbeidet rutiner som sikrer at vedtakene sendes partene umiddelbart etter at vedtaket er fattet.

Barne- og familiedepartementet vil etter dette foreslå en bestemmelse i samsvar med forslaget i høringsutkastet, jf. utkastet til § 4-13.

2.4.1 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at i dag er det en samlet fylkesnemnd som kan forlenge fristen for vedtak om omsorgsovertakelse utover seks uker. Departementet foreslår at fylkesnemndas leder kan forlenge fristen.

Komiteen støtter dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at kompetansen i dag er tillagt en samlet fylkesnemnd. I særlige tilfeller kan fristen for vedtak om omsorgstilfeller forlenges utover 6 uker. I praksis har dette vist seg å være noe tungvint og ressurskrevende. Regjeringen foreslår

derfor at nemndas leder kan forlenge fristen alene når særlige grunner tilsier dette.

Disse medlemmer finner det ikke riktig å legge for store fullmakter i hendene på en person i slike alvorlige saker, men kan under sterk tvil støtte forslaget om at nemndas leder kan forlenge fristen i særlige tilfeller. Enklere beslutning og ressurs sparing bør helst ikke være et argument i saker av denne betydning.

2.5 Tiltaksplan ved plasseringer etter §§4-24 og 4-26, ny § 4-28

Kommunens barnevernstjeneste må, før den legger en sak med forslag om plassering i institusjon uten eget samtykke fram for fylkesnemnda, foreta en grundig vurdering av den unges behandlings- og opplæringsbehov og hvordan dette behovet skal ivaretas. Fylkeskommunen har et ansvar for å bistå kommunen i å vurdere egnet plassering. At kommunen, i samarbeid med fylkeskommunen, foretar denne vurderingen forut for fylkesnemndas behandling av saken er nødvendig for at fylkesnemnda skal kunne vurdere om vilkårene for plassering er til stede og for om det foreslåtte tiltaket kan ivareta ungdommens samlede behov. Departementet mener at barnevernstjenestens og fylkeskommunens vurderinger av formål med plasseringen og planlagte tiltak bør nedfelles i et utkast til tiltaksplan som bør foreligge når fylkesnemnda skal behandle saken slik at fylkesnemnda får et bedre grunnlag for å vurdere om de planlagte tiltakene er i samsvar med ungdommens behov. Etter departementets forslag er fylkesnemnda ikke bundet av de vurderinger kommunen eller fylkeskommunen har foretatt, og kommunen må derfor foreta nødvendige justeringer og endringer av tiltaksplanen dersom fylkesnemndas vedtak eller de forutsetninger som er lagt til grunn for dette avviker fra innholdet i barneverntjenestens utkast til tiltaksplan. For å unngå tvil om dette spørsmålet, vil departementet derfor foreslå at det skal framgå av bestemmelsen at det er utkast til tiltaksplan som skal foreligge på vedtakstidspunktet, og at endelig tiltaksplan skal foreligge snarest mulig etter at fylkesnemndas vedtak foreligger.

Det er viktig at ungdommens situasjon og behov vurderes fortløpende etter at vedtaket er iverksatt. At barneverntjenesten skal foreta en fortløpende oppfølging av plasseringen følger direkte av loven når det gjelder plasseringer som gjennomføres uten samtykke, jf. § 4-24 annet ledd siste punktum. I henhold til denne bestemmelsen skal tiltaket også vurderes på nytt når plasseringen har vart i seks måneder. Dersom ungdommens situasjon og behov endrer seg etter en tid må tiltaksplanen selvsagt endres tilsvarende uavhengig av om plasseringen skjer med eller uten samtykke. Departementet har kommet til at dette bør framgå av bestemmelsen. Blant annet på bakgrunn av

nødvendigheten av å endre planen underveis, er det departementets oppfatning at det ikke er hensiktsmessig at fylkesnemnda skal vedta eller at fylkesmannen skal godkjenne planen slik enkelte høringsinstanser har foreslått.

Etter departementets oppfatning bør det utarbeides tiltaksplan for barnet uavhengig av varigheten av plasseringen. Dette vil kunne bidra til å sikre at også de plasseringer som er ment å være kortvarige, blir gjenstand for nødvendige vurderinger på forhånd. Hvor utfyllende planen skal være, vil imidlertid selvsagt måtte avhenge av den forutsatte varigheten av plasseringen. Det vil måtte stilles større krav til innholdet i tiltaksplan for en plassering som er ment å vare i 12 måneder enn en plassering som er ment å vare i 1 måned. Departementet vil imidlertid for ordens skyld presisere at forslaget om plikt til å utarbeide tiltaksplan ikke er ment å omfatte plasseringer som foretas på grunnlag av midlertidig vedtak i henhold til § 4-25 annet ledd, jf. § 4-24. Disse plasseringene iverksettes i akutsituasjoner og det synes derfor lite hensiktsmessig å pålegge en plikt til å utarbeide tiltaksplaner i disse tilfellene. Blir en akuttplassering senere avløst av en plassering etter § 4-24 eller § 4-26, skal det imidlertid utarbeides tiltaksplan på vanlig måte.

Når det gjelder ansvarsforholdet mellom kommunen og fylkeskommunen, vil departementet vise til at fylkeskommunen etter gjeldende lov har et ansvar for å bistå kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet, jf. lovens § 2-2. Fylkeskommunens ansvar inntreffer etter anmodning fra kommunen. Forslaget om at fylkeskommunen skal bistå kommunen med utarbeidelse av tiltaksplan er ikke ment å innebære noen endring i dette ansvarsforholdet. Departementet vil derfor foreslå at bestemmelsen utformes slik at det klart framgår at fylkeskommunens plikt til å bistå kommunen med utarbeidelse av tiltaksplan inntreffer etter kommunens anmodning. Forslaget til bestemmelse pålegger ikke fylkeskommunen nye forpliktelser utover å bistå kommunene med utarbeidelse av tiltaksplan. Forslaget til bestemmelse om plikt for fylkeskommunen til å bistå kommunen med utarbeidelse av tiltaksplan er uavhengig av fylkeskommunens organisering av sin virksomhet.

Forslaget til bestemmelse om tiltaksplan for barn med alvorlige atferdsvansker, vil ikke alene være tilstrekkelig til å sikre denne gruppen barn og unge gode nok tiltak. Krav om tiltaksplan vil imidlertid være ett av flere virkemidler som kan bidra til å målrette tiltakene i større grad.

2.5.1 Komiteens merknader

K o m i t e e n har merket seg at barneverntjenesten må utarbeide en tiltaksplan når det treffes vedtak om frivillige hjelpetiltak eller vedtak om omsorgsoverta-

kelse. Tiltaksplanen skal sikre at den hjelp som gis er planlagt og målrettet, og at barneverntjenesten følger opp iverksatte og planlagte tiltak.

Departementet foreslår at det formelle ansvar for at tiltaksplanene blir utarbeidet skal ligge i det kommunale barnevernet, og at fylkeskommunen har en plikt til å bistå kommunen med utarbeidelse med tiltak.

Komiteen ser det som viktig at man har klare mål å arbeide etter, tilpasset den enkelte, når man velger å plassere et barn i institusjon. Komiteen mener at ved å ha en klar plan å arbeide etter, vil man kunne nå det ønskede resultat raskere. Komiteen ser dette som positivt både for den familie dette gjelder og for barneverntjenesten.

Komiteen støtter dette.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre, viser til at tiltaksplanen i dag blir utarbeidet i nært samarbeid mellom gjeldende familie/ungdom og barneverntjenesten. Faglig ekspertise blir trukket inn i den grad det ansees nødvendig.

Flertallet viser til at tiltaksplanen skal endres i takt med barnets utvikling og endrede behov, og det er på den bakgrunn viktig at denne prosessen ikke gjøres for byråkratisk og tungrodd.

Komiteens medlemmer fra Høyre er enig i at det ved endelig vedtak om plassering etter §§ 4-24 og 4-26 samtidig skal vedtas et utkast til tiltaksplan. Disse medlemmer mener at en slik plan må bygge på tilråding fra tverrfaglig ekspertise. Endelig tiltaksplan bør oversendes fylkesnemnda til orientering, da dette vil understreke det ansvar fylkesnemnda har, og vil gi større sikkerhet for at premisse- ne for vedtaket følges opp i praksis.

Disse medlemmer mener at ved atferdsforstyrrelser av så alvorlig karakter at det utløser vedtak etter § 4-24, bør barnets totale situasjon alltid vurderes av et tverrfaglig team for å sikre at bakenforliggende årsaker til atferdsavvikene belyses best mulig. Et slikt team bør ha ulik ekspertise tilknyttet, og deres vurderinger bør legges til grunn for tiltaksplanen. Fylket må ha ansvar for at ekspertise for tverrfaglig utredning av barn er tilgjengelig. Disse medlemmer vil vise til at barn som begår grov eller gjentatt kriminalitet til vanlig er kjent av barnevernet i lang tid før § 4-24 kommer til anvendelse. Dette indikerer at det lokale barnevern ikke i tilstrekkelig grad har maktet å fange opp barnets behov og sette inn adekvate hjelpe-tiltak i tide. Derfor mener disse medlemmer at kvaliteten på en tiltaksplan for disse barna må sikres ved at ekstern ekspertise bistår det lokale barnevern med utredning og utarbeidelse av tiltaksplan.

2.6 Frist for oversendelse av sak til fylkesnemnda når det er truffet midlertidig vedtak om særlige tiltak for barn med alvorlige atferdsvansker, § 4-6 fjerde ledd

§ 4-6 fjerde ledd regulerer hvilke frister som gjelder for oversendelse av sak til fylkesnemnda dersom barneverntjenesten mener det er behov for plassering utover akuttstiasjonen. Hovedregelen er en seks- ukersfrist. Fristen er to uker "hvis det gjelder tiltak etter § 4-24 første ledd."

Ordlyden i gjeldende bestemmelse kan tolkes slik at fristen for oversendelse av forslag til tiltak til fylkesnemnda er seks uker, som er den alminnelige fristen når det er truffet akuttvedtak etter § 4-6, dersom akuttvedtaket viser til § 4-24 annet ledd. Departementet har lagt til grunn at det i alle tilfeller gjelder en to- ukers frist. Fylkesnemndenes praksis er, så langt departementet kjenner til, noe ulik.

For å unngå videre tolkningstvil om dette spørsmålet, foreslo departementet i høringsnotatet at bestemmelsen presiseres slik at det uttrykkelig framgår at når det er truffet akuttvedtak med hjemmel i barnevernloven § 4-25 skal fristen for oversendelse av forslag til tiltak til fylkesnemnda være to uker. Det er her tale om svært inngripende tiltak. Tiltakene bør derfor ikke kunne opprettholdes i lengre tid uten at saken er oversendt fylkesnemnda for behandling.

Høringen har vist at det er et stort behov for å presisere bestemmelsen.

2.6.1 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at det er oppstått en tolkningstvil om hvor lang frist man har etter at det er truffet akuttvedtak med hjemmel i barnevernlovens § 4-25, og departementet ønsker at det presiseres at fristen for oversendelse av forslag til tiltak til fylkesnemnda skal være to uker og ikke seks uker.

Komiteen støtter dette.

2.7 Fylkeskommunens ansvar for at private institusjoner drives i samsvar med loven m.m. når disse benyttes som plasseringssted for barn som omfattes av barnevernloven, § 5-8 femte ledd

Fylkeskommunen har i henhold til barnevernloven § 5-1 et ansvar for å opprette og drive barnevernsinstitusjoner i den utstrekning det er behov for slike institusjoner i fylket. Fylkeskommunen har videre et ansvar for å utarbeide en plan for løsningen av disse oppgavene, jf. § 5-2. Fylkeskommunen kan alene eller sammen med andre fylkeskommuner følge opp sitt ansvar ved å ha et institusjonstilbud som tilsvarer behovet for plasser i fylket, jf. § 5-3. For å kunne ivareta ansvaret kan fylkeskommunen innpasse private institusjoner i sin plan ved å inngå avtale med private institusjoner om at fylket skal disponere plassene. Blir

det inngått slik avtale skal fylkeskommunen dekke institusjonens driftsutgifter etter et godkjent budsjett, jf. § 5-5. Når det gjelder private institusjoner som er innpasset på fylkeskommunens plan skal institusjonen være underlagt de samme faglige krav og kontrollordninger som fylkeskommunens egne institusjoner.

Når det gjelder bruk av private institusjoner som ikke er innpasset på fylkeskommunens plan i henhold til § 5-5, bestemmer § 5-8 at kommunen har et ansvar for å undersøke og følge med i at institusjonen drives i samsvar med loven og at institusjonen ellers drives på forsvarlig måte. Fylkeskommunen er imidlertid ikke pålagt et tilsvarende ansvar etter denne bestemmelsen. Barne- og familiedepartementet la derfor i høringsnotatet til grunn at fylkeskommunen i slike tilfeller - i likhet med kommunen - bør ha et tilsvarende ansvar som kommunen er pålagt etter § 5-8.

Departementet er kjent med at kvaliteten på mange av de private institusjoner som benyttes som tiltak med hjemmel i barnevernloven ikke er god nok. Særlig gjelder dette med hensyn til krav til den faglige kvaliteten. Etter departementets oppfatning vil ikke en godkjenningsordning løse disse problemene, og finner derfor ikke grunn til å foreslå slike endringer.

Det er først og fremst når det gjelder tiltak for barn med alvorlige atferdsvansker at fylkeskommunene har mangel på egne tiltak. For å bedre kvaliteten på disse tilbudene har departementet utarbeidet en handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsvansker.

2.7.1 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at fylkeskommunen har ansvar for å opprette og drive barnevernsinstitusjoner i den utstrekning det er behov for slike institusjoner i fylket. De kan også innpasse private institusjoner i sin plan. Private institusjoner skal være underlagt de samme faglige krav om kontrollør som fylkeskommunens egen institusjoner.

Loven av i dag viser at når det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for et barn kan det i utgangspunktet ikke benyttes private institusjoner med mindre disse er innpasset i fylkeskommunens plan. I dag er situasjonen slik at fylkeskommunen i en del tilfeller kjøper enkeltplasser i private institusjoner.

Komiteen støtter departementet i at dersom kommune eller fylkeskommune vil gi økonomisk støtte til en institusjon som ikke er innpasset i fylkeskommunens plan, må det sørges for at institusjonen drives i samsvar med barnevernloven.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til proposisjonen der det sies at kvaliteten på mange av de private institusjoner som benyttes som tiltak med hjemmel i barnevernloven ikke er god nok. For å bedre kvaliteten på disse tilbudene har departe-

mentet utarbeidet en handlingsplan for barn og unge med alvorlige atferdsvansker, jf. Rundskriv Q-12/97. Flertallet er kjent med at barnevernloven, inklusive tiltak for barn og unge med alvorlige atferdsvansker, er under evaluering gjennom et eget delprogram under Norges Forskningsråd. Flertallet viser også til at Regjeringen 29. januar 1999 nedsatte et offentlig utvalg som skal foreta en helhetlig vurdering av barnevernet og vurdere eventuelle endringer. Utvalget vil legge fram sin innstilling innen 30. april 2000. Flertallet vil komme nærmere tilbake til saken på dette området når resultatene av evalueringen og utvalgets innstilling foreligger.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser av barnevernloven at fylkeskommunen har et ansvar for å opprette og drive barnevernsinstitusjon. For å ivareta ansvaret kan fylkeskommunen innpasse private institusjoner i sine planer.

Disse medlemmer registrerer at endringen her innebærer at fylkeskommunen må sikre at institusjonene drives i samsvar med loven og forskriftene.

Disse medlemmer ser det som positivt at kvalitetssikringen av barnevernsinstitusjoner styrkes. Disse medlemmer mener dette bør gjelde både private og offentlige institusjoner. Disse medlemmer er imidlertid uenig i at fylkeskommunen skal ha denne kontrollmyndigheten. Dette fordi fylkeskommunen da både blir bruker og kontrollør. Etter disse medlemmers syn bør fylkesmannen være den som kvalitetskontrollerer barnevernsinstitusjonene.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 5-8 femte ledd, nytt siste punktum, skal lyde :

Fylkesmannen skal ha ansvaret for å kontrollere at private og offentlige barnevernsinstitusjoner drives i samsvar med loven."

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at det flere ganger tidligere har blitt tatt opp at det er et behov for å få en nasjonal forhåndsgodkjenning for private institusjoner som brukes av barne- og ungdomsvernet, på lik linje med fylkeskommunale institusjoner eller private institusjoner som er tatt med i fylkeskommunens planer. Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere påpeker også dette i høring i forbindelse med behandlingen av Ot.prp. nr. 61 (1997-98). De påpeker behovet for å kunne stille krav til kompetanse og bemanningsbehov ved institusjonene, slik at barn og unge i en vanskelig livssituasjon virkelig blir ivaretatt.

Dette medlem mener at det, slik situasjonen er i dag, er vanskeligere å starte og drive butikk enn

det er å åpne privat institusjon som brukes av barnevernet. Viktigheten av å ivareta barn og unges interesser er spesielt stor når de er i så vanskelige livssituasjoner at barnevernet kommer inn og tar i bruk institusjon. En nasjonal forhåndsgodkjenningsordning må være minstekrav man iverksetter for å sikre barn og unge trygge omgivelser mens de er i institusjon, samt at kravene til kompetanse blir lik og dermed også bidrar til å sikre brukerne.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utarbeide forslag til en nasjonal forhåndsgodkjenningsordning for private institusjoner som brukes i barne- og ungdomsvernet."

2.8 Rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak - lovendring med sikte på adgang for kommunen til å bringe fylkesnemndas vedtak inn for domstolene til rettslig overprøving, sosialtjenesteloven, § 9-10 første ledd

Fylkesnemndas vedtak får store konsekvenser for dem det gjelder. Dette gjelder hva enten vedtaket treffes med hjemmel i barnevernloven og gjelder tiltak for barn eller om det treffes med hjemmel i sosialtjenesteloven og gjelder tiltak for rusmiddelmissbrukere og eventuelt gravide misbrukeres foster. Barne- og familiedepartementet og Sosial- og helsedepartementet har blant annet på bakgrunn av høringen kommet til at hensynet til den enkeltes rettssikkerhet tilsier at kommunen bør ha adgang til å kreve rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak. Dette hensynet må gå foran hensynet til den belastning det kan innebære for den private part og dennes pårørende ved at den enkelte sak trekker noe ut i tid på grunn av overprøvingen. Departementet legger til grunn at kommunen derfor grundig må vurdere belastningen for den private part ved at kommunen forfølger saken. Departementet vil imidlertid vise til at det kan ha svært alvorlige konsekvenser for den enkelte dersom fylkesnemnda feilaktig kommer til at det ikke er grunnlag for å treffe vedtak om tiltak. I slike tilfeller vil det være en særlig rettssikkerhetsgaranti for den enkelte at det finnes mulighet til overprøving av domstolene, og departementet vil derfor opprettholde høringsnotatets forslag, jf. utkastet til sosialtjenesteloven § 9-10 første ledd.

Når det gjelder innvendingene fra enkelte høringsinstanser om at tvistemålsloven kap. 33, som gjelder ved overprøvingen av disse sakene, ikke er utformet med tanke på overprøving av et vedtak om at det ikke er grunnlag for tvangsinngrep, er departementet enig i at ikke alle bestemmelsene i tvistemålsloven kap. 33 kan anvendes direkte. Disse bestemmelsene er bl.a. utformet med utgangspunkt i at det alltid er den private part som er saksøker og at den offentlige part er saksøkt. Departementet vil derfor foreslå en endring i sosialtjenesteloven § 9-10 sjette

ledd, nåværende femte ledd, om at tvistemålsloven kap. 33 skal gjelde tilsvarende så langt den passer.

2.8.1 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at når fylkesnemnda treffer vedtak i en sak skjer dette etter at kommunens barnevern- eller sosialtjeneste har fremmet forslag til tiltak. Når fylkesnemnda treffer vedtak som gir kommunen medhold kan foreldrene etter barnevernloven bringe fylkesnemndas vedtak inn for domstolen. Kommunene har ikke den samme retten.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er en rettssikkerhetsgaranti for barna at kommunen har søksmålskompetanse i slike tilfeller. Barneverntjenesten representerer interesser i saker som behandles av fylkesnemnda, og har derfor et særlig ansvar for at barnas beste skal ivaretas. Flertallet støtter derfor endringen i sosiallovens § 9-10, nåværende femte ledd.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til Fremskrittspartiets prinsipielle syn hvor fylkesnemndene bør avvikles i sin nåværende form, og at barnevernssaker i sin alminnelighet føres for de alminnelige domstolene som andre saker. Disse medlemmer mener at hvis man fortsatt ønsker å opprettholde fylkesnemndene som en dømmende instans, så bør dens vedtak til fordel for den private part være endelig slik at denne parten kan få saken ut av verden. Disse medlemmer mener en åpning for slik praksis som her foreslås vil være en betydelig merbelastning for den private part som allerede har vært igjennom en belastning.

Disse medlemmer går derfor imot endringene i loven på dette punkt.

2.9 Kommunens saksomkostninger ved rettslig overprøving av fylkesnemndas vedtak, sosialtjenesteloven § 9-10 femte ledd

Både ved fylkesnemndas behandling av en sak og under den eventuelle rettslige overprøvingen er det kommunens barnevernstjeneste som er part i saken. Staten er ikke part i saken og har ingen innflytelse på de rettslige skritt som tas av kommunen eller de omkostninger som påløper som følge av kommunens handlinger. Etter departementets syn er det rimelig at staten dekker den private parts omkostninger. Disse blir dels dekket i form av fri sakførsel. Dette følger av rettshjelpsloven § 19 nr. 2. Presiseringen av statens ansvar for den private parts omkostninger i utkastet til § 9-10 femte ledd annet punktum vil imidlertid ha selvstendig betydning for nødvendige omkostninger som ikke dekkes under fri sakførsel, f.eks. utgifter til egen deltakelse i saken, jf. rettshjelpsloven § 24 annet ledd. Når det gjelder kommunens egne omkostninger

er det slik departementet ser det ikke urimelig at kommunen selv må dekke disse. Dette er etter departementets oppfatning både i samsvar med gjeldende rett og etablert praksis.

Etter forslaget vil kommunen ha ansvar for å dekke de omkostninger som en part i en rettssak normalt må dekke selv eller i det minste i første omgang er ansvarlig for overfor domstolene. Det er i første rekke utgifter til egen deltakelse i saken, til advokatbistand og til vitner og sakkyndige m.m. som kommunen selv begjærer innkalt eller oppnevnt. Utgifter til rettsoppnevnte sakkyndige o.l. vil fortsatt bli dekket av staten.

Forslaget om at en part bare kan pålegges ansvar for en annens parts omkostninger dersom særlige grunner taler for det, jf. utkastet til § 9-10 femte ledd tredje punktum, svarer til tvistemålsloven § 483 annet punktum. Bestemmelsen innebærer at dersom en kommune etter de alminnelige regler om saksomkostningsansvar i tvistemålsloven kap. 13 i utgangspunktet er ansvarlig overfor motparten og retten unntaksvis finner at det foreligger "særlige grunner" som taler for at kommunen holdes ansvarlig, er det normalt staten som skal tilkjennes erstatning, jf. rettshjelpsloven § 25. Dette ansvaret omfattes ikke av utkastet til femte ledd annet punktum om at staten skal dekke omkostningene ved saken.

Når det gjelder forholdet til Svalbard, mener departementet at dette bør reguleres nærmere i forskrift gitt med hjemmel i § 1-2 der barnevernlovens anvendelse på Svalbard er regulert.

Når det gjelder spørsmålet om nærmere presiseringer av ansvaret for omkostningene ved fylkesnemndsbehandling, vil departementet se nærmere på behovet for slike presiseringer, og vil eventuelt komme tilbake til dette.

2.9.1 Komiteens merknader

Komiteen støtter forslaget om at kommunen dekker sine egne kostnader.

2.10 Oppheving av bestemmelsen om at fylkesnemndsleder skal oppnevnes for fire år om gangen, sosialtjenesteloven § 9-2

Forslaget om å oppheve bestemmelsen om at fylkesnemndsledere skal oppnevnes for fire år om gangen har fått bred støtte i høringen, og er etter departementets oppfatning nødvendig for å bringe bestemmelsen i samsvar med den faktiske situasjon. Etter departementets oppfatning er det ikke behov for å foreta ytterligere endringer for å sikre fylkesnemndene tilstrekkelig uavhengighet. Fylkesnemndsordningen er for tiden gjenstand for en omfattende evaluering. Spørsmål om ytterligere endringer i ordningen vil eventuelt bli vurdert når resultatene av denne evalueringen foreligger.

2.10.1 Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg at fylkesnemndsledere, et utvalg av sakkyndige og et alminnelig medlemsutvalg til hver av landets fylkesnemnder oppnevnes for fire år av gangen. Alle landets fylkesnemndsledere er fast ansatt.

Flertallet støtter at en opphever bestemmelsen om at fylkesnemndslederne skal oppnevnes for fire år av gangen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at det kan være et problem å få rekruttert tilstrekkelig kvalifiserte fylkesnemndsledere dersom stillingene gjøres tidsbegrensede. Dette pga. at man konkurrerer med dommerembedene som har et helt annet oppsigelsesvern. Disse medlemmer viser til Fremskrittspartiets syn vedrørende opprettholdelse av fylkesnemndene i nåværende form. Disse medlemmer ønsker av den grunn at fireårsregelen opprettholdes.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"I lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. skal § 9-2 annet ledd første punktum lyde:

Oppnevningen som nevnt i første ledd under bokstav a), b) og c) gjelder for fire år om gangen."

2.11 Fylkesnemndas sekretariat, § 9-3

I henhold til sosialtjenesteloven § 9-3 skal fylkesmannen være sekretariat for fylkesnemnda. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at det først og fremst var de kontortekniske og ekspederingsmessige funksjoner fylkesmannen var ment å ivareta, jf. Ot.prp. nr. 29 (1990-91) om lov om sosiale tjenester s. 136.

Siden fylkesnemndene ble etablert 1. januar 1993, har sekretariatsoppgavene gradvis blitt overført fra fylkesmannsembetene til fylkesnemndene selv. Fylkesnemndene har i dag egne sekretariater som ivaretar de funksjonene som opprinnelig var ment å ivaretas av fylkesmannsembetene.

For å bringe loven i samsvar med den faktiske situasjon, foreslår Barne- og familiedepartementet i høringsnotatet å oppheve sosialtjenesteloven § 9-3.

2.11.1 Komiteens merknader

Komiteen mener dette kun er justering av gjeldende praksis og skulle kun være en praktisk endring. Komiteen støtter derfor denne endringen.

3. SPØRSMÅL OM Å ENDRE BARNEVERN- LOVEN MED SIKTE PÅ Å FOREBYGGE KRIMINALITET ELLER SOM ET LEDD I EN ETTERFØLGENDE REAKSJON PÅ KRIMINELLE HANDLINGER

Dersom det legges til grunn at en eller flere av konvensjonsbestemmelsene om uskyldspresumsjonen kommer til anvendelse, innebærer dette at barnet har rett til å bli ansett uskyldig inntil vedkommende er funnet skyldig i henhold til lov. Vedtak etter barnevernloven § 4-24 vil ikke innebære brudd på uskyldspresumsjonen dersom behandlingen i fylkesnemnda er tilstrekkelig til at barnet er kjent skyldig etter loven. Dette må innebære at bevisbyrden ligger hos myndighetene og at tvil skal komme barnet til gode. Det må med andre ord føres bevis for barnets skyld også når det er tale om tiltak som har et hjelpeformål slik tiltak etter barnevernloven har. Barne- og familiedepartementet la i høringsnotatet til grunn at departementet er enig i Justisdepartementets vurderinger, og er følgelig av den oppfatning at uskyldspresumsjonen kommer til anvendelse også når det er tale om tiltak etter barnevernloven § 4-24. Barne- og familiedepartementet la videre til grunn at saksbehandlingen i fylkesnemnda tilfredsstillende krav til saksbehandling som stilles i barnekonvensjonen og menneskerettighetskonvensjonen.

3.1 Høringen

82 høringsinstanser har uttalt seg om dette spørsmålet. Bare 8 av disse er helt eller delvis uenige i departementets vurderinger og konklusjoner, mens de resterende 74 i det vesentligste er enige.

Blant de som i det vesentligste støtter departementets vurderinger og konklusjoner er Justisdepartementet, Barneombudet, Norsk Fosterhjemforening, Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere, Norsk Barnevernssamband, Norsk Lærerlag, Norsk Psykologforening, Den Norske Advokatforening og Redd Barna, samt et stort flertall av fylkesnemndene, fylkesmennene, fylkeskommunene og kommunene.

De høringsinstansene som støtter departementets syn, begrunner dette bl.a. med viktigheten av å opprettholde skillet mellom straffelignende reaksjoner og barnevernstiltak.

Barneombudet uttaler bl.a.:

"Barneombudet slutter seg til departementets oppfatning når det gjelder barnevernlovens hjemmelsgrunnlag i forhold til barn som begår kriminelle handlinger. Lovbruddene blir her definert som en del av de alvorlige utslag alvorlige atferdsforstyrrelser kan ha, ikke som en del av strafferetten. En endring av dette utgangspunktet vil etter Barneombudets oppfatning kreve en omfattende samfunnsdebatt. Det er likevel viktig å peke på behovet for et bredt tilbud av kriminalitetsforebyggende tiltak i vid forstand som en del av barnevernets ansvar."

Når voksne begår straffbare handlinger, er det strafferettsapparatets hovedansvar å sette i verk etterfølgende tiltak, som straff og andre lignende tiltak. Når barn under den kriminelle lavalder begår lovbrudd, er det derimot i utgangspunktet foreldrenes eller andre foresattes ansvar å reagere. Når foreldrene ikke makter å følge opp, vil det sosiale hjelpeapparat, og da først og fremst barneverntjenesten, ha et ansvar for å gripe inn. I slike tilfeller vil det i første rekke være aktuelt å sette inn frivillige hjelpetiltak. Bare når situasjonen for barnet er alvorlig, kan det være aktuelt å sette i verk tiltak med tvang. Hovedformålet vil i alle tilfeller være å hjelpe barnet. Dette følger bl.a. av prinsippet i barnevernloven § 4-1 om hensynet til barnets beste. Bestemmelsen innebærer at både ved vurderingen av om tiltak skal settes inn overhodet og ved vurderingen av hvilket tiltak som i så fall skal settes inn, er det hensynet til barnets beste som skal være avgjørende. En straffereaksjon vil ikke i seg selv være å anse som hjelp. Hvis en straffereaksjon skal ha en videre forebyggende effekt, må den gis i en sammenheng hvor barnet oppfatter at noen reagerer med å vise vilje til å hjelpe den unge. Barnet trenger hjelp til å forstå sine egne handlinger på en annen måte og til å forstå betydningen av å gjøre opp for seg.

Etter Barne- og familiedepartementets oppfatning gir barnevernloven tilstrekkelig hjemmel til å sette inn tiltak overfor barn som begår kriminelle handlinger dersom formålet med tiltaket skal være å ivareta barnets behov for hjelp. Det er likevel mulig at det ikke blir gjort nok for den gruppen ungdom som begår kriminalitet, og at de muligheter til å igangsette forebyggende hjelpetiltak som finnes, bl.a. i barnevernloven, ikke blir benyttet i tilstrekkelig grad.

Flertallet av landets kommuner har laget planer for forebyggende barnevernsarbeid. Stortinget har for innværende år bevilget 4 millioner kroner til et utviklingsprogram for å styrke oppvekstmiljøet der tiltak mot rus, vold, kriminalitet, mobbing og rasisme også vil stå sentralt. Det vil i programmet bli lagt stor vekt på å stimulere offentlige etater, frivillige organisasjoner og nærmiljøer til å styrke og videreutvikle sitt forebyggende arbeid.

Departementets konklusjon er at det ikke er behov for å foreta lovendringer med tanke på tiltak overfor barn og unge som begår kriminelle handlinger, og vil derfor ikke fremme forslag om endringer i barnevernloven på dette området.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg barnevernlovens bestemmelser om særlige tiltak for barn med atferdsvansker. §§ 4-24 og 4-26 er de eneste bestemmelsene i loven som direkte oppstiller kriminalitet som grunnlag for tiltak. Etter § 4-24 er ett av de alternative vilkårene for å sette inn tiltak at barnet har begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Dersom det ikke er tilstrekkelig

med hjelpetiltak kan barnet i disse tilfellene tas inn i institusjon for behandling og opplæring. Dette gjelder om barnet får samtykke eller ikke. Det er et tilleggs-vilkår for plassering under tvang at den aktuelle institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen.

Komiteen er oppmerksom på at en reaksjon på kriminelle handlinger som i det vesentligste skal fylle det samme formålet som straff, ikke kan brukes overfor lovbrøyttere under den kriminelle lavalder. Dette vil også komme i konflikt med Grunnlovens § 96 om at ingen må straffes uten etter dom.

Barnevernloven skal bygge på det grunnsyn at barns behov først og fremst skal ivaretas av foreldrene, og at vilkårene for å kunne gripe inn mot foreldrene og barnets vilje er meget strenge. Komiteen er klar over at det også må føres bevis for barnets skyld også når det gjelder tiltak som har et hjelpeformål.

Komiteen vil understreke at forebygging handler om et bredt spekter av enkelttiltak som ikke alene kan snu voldsspiralen. Men tiltak som konfliktrådgivning, mobbestafett, støtte til frivillige ungdomsgrupper mot vold, voldsforebyggende arbeid i skolen, tiltak mot vold i mediene, samt konkrete tiltak for å hjelpe voldsoffer, er verdifulle bidrag.

Komiteen vil peke på at det er viktig at barneverntjenesten kan sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, atferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, konkluderer med at det ikke er behov for å foreta lovendringer med tanke på tiltak overfor barn og unge som begår kriminelle handlinger, men er opptatt av tiltakene og kunnskapene i forhold til barnekriminalitet blir mer nyansert og oppdatert.

Flertallet viser til at 82 høringsinstanser har uttalt seg om å endre barnevernloven med sikte på å forebygge kriminalitet. Hele 74 av disse støtter departementets syn med begrunnelsen at det er viktig å opprettholde skillet mellom straffelignende reaksjoner og barneverntiltak. Utgangspunktet for barneverntjenesten er å være en hjelpeinstans for barn og familier, og ikke et reaksjonsorgan i strafferettspleieøyemed. At barn begår kriminelle handlinger er et samfunnsproblem og må behandles ut fra det.

Flertallet er opptatt av å se økningen av de kriminelle handlingene i ungdomsmiljøene i sammenheng med støtte og utvikling av barnevernet. Andre partier er mer opptatt av å se det i sammenheng med den kriminelle lavalder. Spørsmålet om kriminell adferd for barn under 15 år er behandlet i innstilling O. nr. 86 (88-89) om ikraftsettelse av heving av den kriminelle lavalder. I proposisjonen vises det til forsk-

ning og de resultater som er kommet fram når det gjelder virkningen av fengsling på barn og unge.

Flertallet vil understreke at de unge dette gjelder allerede er psykisk ustabile, og at den isolasjonen som bl.a. fengselsopphold medfører vil kunne gi ytterligere psykisk skade som igjen kan resultere i økt kriminell adferd.

Flertallet vil også understreke at evnen til å tåle isolasjon er dårlig hos ungdom, spesielt hos ungdom med psykiske vansker og det er veldig ofte disse som fengsles. Ungdommenes reaksjonsmønstre med varetektsfengsling kan deles i tre hovedgrupper: Sterk skyldfølelse/fortvilelse, angst/depresjoner, eventuelt apati og en gruppe som har liten reaksjon.

Flertallet vil også vise til rundskriv Q 12/97 om handlingsplan for arbeid med barn og unge med alvorlige atferdsvansker.

Flertallet understreker viktigheten av de forebyggende tiltak der barneverntjenesten er involvert, ikke bare på individplanet men også på samfunnsplanet. Det kan dreie seg om generelle tiltak for å bedre oppvekstmiljø for barn i kommunene, bydelene eller distriktene.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener det er positivt at Regjeringen særlig vil prioritere kompetanseoppbyggingen innen barneverntjenesten, styrke det forebyggende barnevernarbeidet gjennom mer aktiv bruk av familiene som ressurs, og tilrettelegge tiltak for barn og unge med innvanderbakgrunn, herunder enslige, mindreårige flyktninger og asylsøkere.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at det er viktig at de ulike tiltakene for å hindre vold følges av bevilgninger i budsjettet.

Disse medlemmer viser til Budsjett-innst. S. nr. 2 (1998-99) hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ønsket å styrke arbeidet mot vold.

Disse medlemmer mener det er viktig å sette i gang målrettede kriminalitetsforebyggende tiltak rettet mot barn og unge i risikozonen og førstegangs-kriminelle. Dette må settes inn før disse eventuelt utvikler en kriminell løpebane. Uakseptabel opptreden og kriminelle handlinger skal reageres raskt på.

Disse medlemmer gikk derfor inn for:

- Senke terskelen for å få bistand inn i hjemmene.
- Voksne må mobiliseres og ansvarliggjøres i det forebyggende arbeid.
- Utvidet bruk av skolemekling.
- Forbedring og utvidet bruk av konfliktråd, også overfor de yngste barna, slik at den enkelte selv

- må ta ansvar for egne uakseptable handlinger. Reaksjonen må komme raskt.
- Den enkelte kommune må utvikle tiltaksplaner for å forebygge og bekjempe vold og kriminalitet blant barn og unge.
 - Nært samarbeid mellom kommunale virksomheter og frivillige organisasjoner som driver voldsforebyggende arbeid. Kommunene må prioritere støtte til slike organisasjoner.
 - Bruke frivillige ungdomsorganisasjoner i meklings mellom ungdom og ungdomsgjenger slik som Ungdom mot Vold gjør i Oslo.
 - Den første gangen ungdommen blir innbrakt til barnevernsvakt på grunn av kriminelle handlinger må foreldre tilkalles til "konfliktløsningsmøte", med sikte på å sette opp kontrakt mellom ungdommen, hjemmet og barnevernet. Tett oppfølging fra barnevernet mot hjem og barn/ungdom. Rask reaksjon på brudd.
 - Barnevernet må være pådriver for raskt å opprette tverrfaglige grupper når barn/unge bryter norsk lov. Denne tverrfaglige gruppen kan bestå av barnevernet, politi, skole, foreldre, fritidsklubleder osv. Disse må ta utgangspunkt i den enkelte barns/ungdoms situasjon, og sette inn tiltakene umiddelbart.
 - Forpliktende samarbeid hjem – skole – barnevern – politi – kommune for å få til fokusrettede tiltak overfor den enkelte.
 - Utvikle gode analyseverktøy, slik at man kan foreta personundersøkelser for å finne virkemidler overfor hvert enkelt barn/ungdom. Inngå avtaler med den enkelte og dens nettverk, der avtalebrudd fører til rask og kontant reaksjon.
 - Styrket, effektivisert og synlig politiinnsats.
 - Politiet må iverksette egne prosjekter for oppfølging av særlig belastede ungdomsgjenger, der innsats og tiltak tilpasses de dagsaktuelle problemstillingene.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet vil vise til Regjeringens Handlingsplan for redusert bruk av rusmidler og Tiltaksplan for bekjempelse av vold på offentlig sted, som viktige tiltak for å få et bedre barne- og ungdomsmiljø.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at Stortinget i 1997 ba Regjeringen om å endre eller klargjøre reglene i barneloven slik at barnevernets tvangsmyndighet kan benyttes også som et ledd i å forebygge kriminalitet eller som et ledd i en etterfølgende reaksjon på kriminelle handlinger.

Disse medlemmer registrerer også at Regjeringen har kommet frem til at det ikke er behov for noen endringer. Dette pga. at man kan få en vanskelig

problemstilling om dette er lovlig i forhold til internasjonale forpliktelser. Regjeringen mener videre at man har tilstrekkelig hjemmel til å sette inn tiltak overfor barn som begår kriminelle handlinger dersom formålet er å ivareta barnets behov for hjelp.

Disse medlemmer mener at de siste års utvikling med til dels alvorlig kriminalitet blant barn under den kriminelle lavalder viser at det er et stort behov for at samfunnet kan komme inn med straffetiltak mot disse.

Disse medlemmer ser at det vil være problematisk i forhold til internasjonale konvensjoner at barnevernet uten å gjennomføre en nøytral prosess skal ta seg av dette samfunnsproblemet. Løsningen må være at man senker den kriminelle lavalder slik at man kan gå inn med straffetiltak mot disse, etter å ha gjennomført en rettsak. Spørsmålet blir hvem som skal ta seg av unge lovbrøyttere etter at de er blitt dømt. Disse medlemmer mener her det bør opprettes rømnings-sikre opplæringsinstitusjoner med kompetanse til å hjelpe disse barna. Disse medlemmers oppfatning er at fengselsvesenet her ikke er den mest ideelle etat. Disse medlemmer mener det er naturlig at barnevernet tar seg av dette.

Disse medlemmer foreslår også å endre lov om barneverntjenester slik at det i lovens formål også inkluderes en bestemmelse om å beskytte samfunnet mot alvorlig og/eller gjentatt og vedvarende kriminalitet begått av barn. Dette vil medføre en langt bedre lovhjemmel for barnevernet til å foreta plassering og tilbakehold i institusjon uten samtykke etter § 4-24 for aktive barnekriminelle under den kriminelle lavalder. Dette har vist seg meget nødvendig i den senere tid fordi det er etterhvert blitt alt for mange unge under den kriminelle lavalder som delvis terroriserer både eldre og andre unge, både i skolene og i nærmiljø og byer. Disse ser mer og mer ut til å mangle den nødvendige respekt for myndighetene bl.a. fordi de ikke møtes med klare og merkbare reaksjoner på sin egen kriminelle aktivitet. De spekulerer altså i at myndighetene intet kan gjøre.

Disse medlemmer mener at en tvangsplassering som en rask reaksjon på en uakseptabel kriminell atferd vil virke sterkt forebyggende og også bidra til bedre muligheter for å bringe barn med sterke atferdsvansker på rett kjøll, samtidig som samfunnet oppnår en reell beskyttelse. Slike barn bør i utgangspunktet ikke plasseres i store institusjoner med mange tvangsplasserte da slike vil kunne utvikle seg til opplæring i mer kriminalitet fra mer hardkokte vanekriminelle. Det må derfor etableres flere mindre, rømnings-sikre internatskoler som baseres på klare disiplinærregler og en fornuftig pedagogikk som kan lære de unge skikkelig folkeskikk, samt normal skoleopplæring og arbeidstrening for arbeidslivet.

Det forutsettes at det ordinære behandlingssystem ved vedtak etter bestemmelsene i kapittel 4 i loven og

særlig § 4-24, men denne paragraf må også forstås dithen at de nevnte rømmingssikre internatskoler som kan opprettes som en ny type institusjon omfattes av begrepet "behandlings- eller opplæringsinstitusjon" i lovteksten.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 4-1 ny overskrift skal lyde:

Hensynet til barnets beste og samfunnets beskyttelse.

§ 4-1 nytt tredje punktum skal lyde:

Ved alvorlig eller ved gjentatt og vedvarende kriminalitet fra et barn skal det også tas hensyn til beskyttelse av samfunnet."

Disse medlemmer vil også gi § 3-1 en tilføyelse for å slå fast at det må ansees som omsorgssvikt dersom foreldre med norsk statsborgerskap eller permanent opphold i landet ikke treffer tiltak for å sørge for at barn bosatt i Norge har tilegnet seg nødvendige norskkunnskaper når de skal begynne i den offentlige finansierte skole.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 3-1 nytt tredje ledd skal lyde:

Det regnes som omsorgssvikt dersom foreldre med norsk statsborgerskap eller permanent opphold i landet ikke treffer forsvarlige tiltak for å sikre at barn bosatt i landet har tilegnet seg nødvendige norskkunnskaper når de skal begynne i den offentlige finansierte skole."

Disse medlemmer mener også at barneverntjenestens rett til å unnlate å sette i verk vedtak truffet av fylkesnemnda, barnevernsadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten i § 4-25 bør oppheves da det er helt urimelig med en slik makt og rett for tjenesten.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"§ 4-25 tredje ledd oppheves."

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at alvorlig og gjentatt kriminalitet begått av barn under den kriminelle lavalder i mange år har vært, og fortsatt er, et stort samfunnsproblem. Særlig bekymringsfullt er det at kriminaliteten i denne alderskategorien synes å øke i omfang, samtidig som kriminaliteten blir mer voldspreget enn tidligere. Disse medlemmer er enige i at barnets beste må være dominerende for de virkemidler barnevernet tar i bruk, men disse medlemmer mener det er til barnets beste at også hensynet til det samfunn barnet lever i ivaretas. Disse medlemmer mener at hensyn

net til samfunnets sikkerhet tilsier at påtalemyndighetene bør ha partsrett når vedtak fattes etter § 4-24. Disse medlemmer mener dette burde innarbeides i lovverket. Det ble uttalt av Stortingets flertall i Innst. O. nr. 45 (1996-97) at

"Born under den kriminelle lavalder som gjer kriminelle handlingar, må få ein rask reaksjon på at dette ikkje kan akseptrast".

Disse medlemmer har merket seg at Stortinget ved behandling av Dokument nr. 8:11 (1996-97) fremmet av Høyres representanter Kjellaug Nakkim og Anders C. Sjaastad ba Regjeringen vurdere i hvilken grad det er nødvendig å endre eller klargjøre barnevernloven slik at barnevernets tvangsmyndighet kan benyttes også som et ledd i å forebygge kriminalitet eller som et ledd i en etterfølgende reaksjon på kriminelle handlinger. Stortingets flertall viste til at

"det har vore reist spørsmål ved om lovverket som barneverntenesta arbeider etter gir naudsynt heimel til å setja i verk strakstiltak overfor desse borna. Fleirtallet meiner Regjeringa bør vurdere lovverket, og sjå om det er trong for lovendringar som kan gjere det lettare for barneverntenesta å sette i verk tiltak ..."

Disse medlemmer mener det er behov for utfyllende bestemmelse i barnevernloven, både for å sikre høy kvalitet på de tjenester barnevernet skal utføre, og for å sikre samfunnet mot kriminelle og voldelige barn. Disse medlemmer mener det er viktig at samfunnets reaksjon på kriminelle handlinger er mest mulig forutsigbar, uavhengig av hvor i landet barnet bor.

Disse medlemmer viser til departementets vurdering av de tiltak som hittil har vært igangsatt av barnevernet:

"Det har vist seg at en del plasseringer etter barnevernloven §§ 4-24 og 4-26 skjer uten at ungdommenes samlede behov er tilstrekkelig vurdert på forhånd, og uten at det i tilstrekkelig grad er lagt til rette for en planmessig ivaretagelse av de ulike behovene et barn kan ha. Dette kan gjelde både i forhold til ulike behandlingsbehov- og tiltak, behov for skole/arbeid, kontakt med biologisk familie osv. Det har videre vist seg at mange av disse plasseringene *ikke følges godt nok opp med tanke på evaluering av hvorvidt tiltakene gir det ønskede resultat.*"

Disse medlemmer mener at departementets egen vurdering av hvordan barnevernloven virker i praksis, tilsier behov for endringer i loven. Endringen må være målrettet mot å styrke barnets rettssikkerhet når vedtak fattes etter §§ 4-24 og 4-26, og må samtidig ta tilstrekkelig hensyn til samfunnets behov for vern mot kriminalitet. I denne sammenheng viser disse medlemmer til forslag fremmet av Erna Solberg på vegne av Høyre og vedtatt oversendt Regjeringen under interpellasjonsdebatt 14. januar 1999:

"Det henstilles til Regjeringen å utrede et fastere system for oppfølging og reaksjoner overfor barn un-

der den kriminelle lavalder som begår alvorlige lovbrudd, slik at oppfølging ikke blir vilkårlig avhengig av den enkelte barnevernstjenestes prioriteringer."

Disse medlemmer mener at samfunnets behov for beskyttelse og barnets behov for atferdskorrigerende tiltak til vanlig ikke vil komme i konflikt med hverandre, selv om barnet i første omgang gjerne vil oppfatte tiltakene som straff. Disse medlemmer viser til at påtalemyndigheten ved særlig grov eller gjentatt kriminalitet kan treffe midlertidig vedtak om tvangsplassering dersom det er fare for at barnet blir vesentlig skadelidende. Disse medlemmer mener det er stor fare for at barnet på lang sikt vil bli vesentlig skadelidende dersom ikke særlig grov eller gjentatt kriminalitet møtes med rask reaksjon og følges opp med målrettede tiltak som kan endre barnets utvikling i positiv retning. Slike tiltak vil ofte medføre plassering utenfor hjemmemiljøet i kortere eller lengre tid. Derfor er det viktig at et barn som er plassert etter § 4-24 snarest blir vurdert av et tverrfaglig team som kan utarbeide en egnet tiltaksplan.

Disse medlemmer er enig i at barnevernloven ikke kan eller skal fungere som straffelov. Disse medlemmer vil bemerke at en senking av den kriminelle lavalder fra 15 til 14 år ville være i tråd med de råd som ved flere anledninger er gitt av politiet. En senking av den kriminelle lavalder til 14 år ville ikke løse problemene med kriminelle barn, men myndighetene ville fått mulighet til å konfrontere kriminell ungdom med konsekvensene av deres handlinger på et tidligere tidspunkt. En strafferettssak reist mot helt unge mennesker vil ikke ha som mål å sette barn i fengsel, men å sikre at tiltak under barnevern eller kriminalomsorg i frihet også ivaretar samfunnets behov for beskyttelse. Disse medlemmer mener at dagens barnevernlov ikke i tilstrekkelig grad ivaretar samfunnets behov for beskyttelse mot kriminalitet begått av barn, for en stor del kriminelle handlinger som rammer andre barn. Disse medlemmer mener at det bør nedsettes et hurtigarbeidende barnekriminalitetsutvalg som kan gjennomgå ulike sider ved lovverket og komme med forslag til tiltak for å møte de utfordringer samfunnet står overfor i forhold til kriminalitet som begås av barne- og ungdomsgjenger.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen opprette et hurtigarbeidende barnekriminalitetsutvalg, der målet er å lage en tiltaksliste som kan forebygge og møte barne- og ungdomskriminalitet."

4. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER AV LOVFORSLAGENE

Forslaget om krav om politiattest for visse grupper ansatte og oppdragstakere i barneverntjenesten vil medføre økt arbeidsmengde for politietaten i forbindelse med utstedelse av attestene. Justisdepartementet vurderer ressursbehovet på landsbasis til å utgjøre 4 årsverk innen stillingskategorien kontoransatte.

Forslaget om plikt til å utarbeide tiltaksplan for barn som er plassert med hjemmel i §§ 4-24 og 4-26 vil ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning verken for kommunen eller fylkeskommunen. Forslaget innebærer en formalisering av de vurderinger kommunen i alle tilfeller skal foreta før det iverksettes tiltak etter disse bestemmelsene. Når det gjelder fylkeskommunen, skal den i alle tilfeller bistå kommunene ved plassering av barn utenfor hjemmet.

Forslaget om at fylkeskommunen, i likhet med kommunen, skal ha et ansvar for å undersøke om private institusjoner drives i samsvar med loven og på en forsvarlig måte når slike institusjoner benyttes med hjemmel i barnevernloven, vil ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser.

Forslaget om å overføre ansvaret for fastsetting av oppfostringsbidrag etter barnevernloven fra fylkesnemndene til bidragsfogden, vil føre til en noe redusert arbeidsmengde for fylkesnemndene, mens arbeidsmengden og saksomfanget for trygdekontorene vil øke.

Ingen av de øvrige endringsforslagene har økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

Med unntak av forslaget om innføring av krav om politiattest for visse grupper ansatte og oppdragstakere i barneverntjenesten har endringsforslagene ubetydelige administrative og økonomiske konsekvenser.

5. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen vurdere å utvide sanksjonsmulighetene i straffeloven for bedre å ivareta intensjonen om å beskytte barn mot personer som er dømt for overgrep mot barn, og sikre at disse ikke får anledning til å arbeide eller virke med barn.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

I lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester gjøres følgende endringer:

§ 3-1 nytt tredje ledd skal lyde:

Det regnes som omsorgssvikt dersom foreldre med norsk statsborgerskap eller permanent opphold i landet ikke treffer forsvarlige tiltak for å sikre at barn bosatt i landet har tilegnet seg nødvendige norskkunnskaper når de skal begynne i den offentlig finansierte skole.

§ 4-1 ny overskrift skal lyde:

Hensynet til barnets beste og samfunnets beskyttelse.

§ 4-1 nytt tredje punktum skal lyde:

Ved alvorlig eller ved gjentatt og vedvarende kriminalitet fra et barn skal det også tas hensyn til beskyttelse av samfunnet.

§ 4-25 tredje ledd oppheves.

§ 5-8 femte ledd, nytt siste punktum skal lyde :

Fylkesmannen skal ha ansvaret for å kontrollere at private og offentlige barnevernsinstitusjoner drives i samsvar med loven.

§ 6-10 nytt første punktum skal lyde:

Den som skal ansettes i barneverntjenesten skal legge fram tilfredsstillende politiattest.

§ 7-3 første ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

Når saken gjelder krav fra den private part om endringer i et tidligere vedtak, skal barneverntjenesten forberede og oversende saken til fylkesnemnda snarest mulig og senest innen to måneder fra barneverntjenesten mottok kravet. I særlige tilfeller kan fristen være fire måneder.

I lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. skal § 9-2 annet ledd første punktum lyde:

Oppnevningen som nevnt i første ledd under bokstav a), b) og c) gjelder for fire år om gangen.

Forslag fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet:

Forslag 3

I lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenesten skal

§ 9-2 lyde:

§ 9-2. Foreldres underholdsplikt.

Når et barn er plassert utenfor hjemmet som følge av et vedtak etter loven, kan kommunen kreve at det fastsettes oppfostringsbidrag fra hver av foreldrene fra måneden etter at plasseringen ble iverksatt og til

og med den måneden plasseringen opphører. Oppfostringsbidrag kan bare kreves dersom dette anses rimelig ut fra foreldrenes økonomiske situasjon.

Krav om bidrag eller om endring av fastsatt bidrag etter denne bestemmelsen sendes trygdekontoret, som fastsetter beløpet. Den bidragspliktige kan sette fram krav overfor trygdekontoret om å få endret bidraget eller ettergitt bidragsgjeld. Bidraget kan fastsettes eller endres fra opptil tre måneder forut for det tidspunkt kravet ble mottatt. Bidrag som er fastsatt etter barneloven faller bort fra det tidspunkt bidrag kan fastsettes etter denne bestemmelsen.

Trygdekontorets vedtak kan påklages til fylkestrygdekontoret.

Bidrag etter denne bestemmelsen innkreves av bidragsfogden etter reglene for innkreving av underholdsbidrag. Bidraget skal innbetales til kommunen.

Departementet kan gi forskrifter om bidrag etter denne bestemmelsen.

Forslag fra Høyre:

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen opprette et hurtigarbeidende barnekriminalitetsutvalg, der målet er å lage en tiltaksliste som kan forebygge og møte barne- og ungdomskriminalitet.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen utarbeide forslag til en nasjonal forhåndsgodkjenningsordning for private institusjoner som brukes i barne- og ungdomsvernet.

6. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader og vil råde Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester.

I.

I lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester gjøres følgende endringer:

§ 4-6 fjerde ledd skal lyde:

Er det truffet vedtak etter annet ledd, skal forslag som nevnt i § 7-3 sendes fylkesnemnda snarest, og senest innen seks uker, men innen to uker hvis det gjelder tiltak etter § 4-24.

§ 4-13 skal lyde:

§ 4-13. Iverksetting av vedtak om omsorgsovertakelse.

Et vedtak om omsorgsovertakelse skal settes i verk så snart som mulig. Vedtaket faller bort dersom det ikke er satt i verk innen seks uker fra vedtakstidspunktet. Fylkesnemndas leder kan forlenge fristen når særlige grunner tilsier det.

Ny § 4-28 skal lyde:

§ 4-28. Tiltaksplan.

Når et barn blir plassert i institusjon uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret, jf. § 4-24, skal barneverntjenesten sørge for at det utarbeides en tiltaksplan for barnet. Utkast til tiltaksplan skal foreligge når fylkesnemnda behandler saken. Endelig tiltaksplan skal utarbeides snarest mulig etter at fylkesnemndas vedtak foreligger. Tiltaksplanen må ikke være i strid med fylkesnemndas vedtak eller med forutsetningene for vedtaket. Også når barneverntjenesten medvirker til en plassering i institusjon på grunnlag av samtykke, jf. § 4-26, skal den sørge for at det utarbeides tiltaksplan for barnet dersom barnet og de som har foreldreansvaret samtykker. Har barnet fylt 15 år, er barnets samtykke tilstrekkelig. Tiltaksplanen skal om mulig foreligge før plasseringen iverksettes.

Tiltaksplanen skal endres dersom barnets behov tilsier det. Utarbeidelse og endringer av tiltaksplanen skal så langt som mulig skje i samarbeid med barnet. Når plasseringen skjer i medhold av § 4-24 må det ikke gjøres endringer i strid med fylkesnemndas vedtak eller med forutsetningene for vedtaket. Når plasseringen skjer i medhold av § 4-26, må samtykke som nevnt i første ledd femte og sjette punktum innhentes også når tiltaksplanen skal endres.

Når plasseringen skjer med bistand fra fylkeskommunen, jf. § 2-2, skal fylkeskommunen etter anmodning fra barneverntjenesten i kommunen bistå barneverntjenesten med utarbeidelse av tiltaksplanen.

Departementet kan gi retningslinjer om tiltaksplanens innhold.

§ 5-8 femte ledd skal lyde:

Vil kommunen eller fylkeskommunen gi økonomisk støtte til en institusjon som ikke er innpasset i fylkeskommunens plan, eller bruke tilbudet som en del av sitt omsorgs- og behandlingstilbud, må den undersøke og følge med i at det drives i samsvar med denne loven og de forskrifter som gjelder for den, og at det ellers drives på en forsvarlig måte.

Ny § 6-10 skal lyde:

§ 6-10. Politiattest.

Den som skal ansettes i barneverntjenesten, jf. § 2-1, skal legge fram tilfredsstillende politiattest.

Den som skal ansettes i en institusjon som er med i fylkeskommunens plan etter § 5-1 jf. § 5-2 skal legge fram tilfredsstillende politiattest. Det samme gjelder for den som skal ansettes i en privat institusjon som ikke er tatt inn i fylkeskommunens plan, men som benyttes for barn og unge som omfattes av denne loven, jf. § 5-8. Det kan kreves politiattest også fra andre som utfører oppgaver for institusjonen og som har direkte kontakt med barn og unge som oppholder seg der.

Den eller de som skal godkjennes som fosterforeldre, jf. § 4-22, skal legge fram tilfredsstillende politiattest. Det kan kreves politiattest også fra andre som bor i fosterhjemmet.

Det kan kreves politiattest fra støttekontakter, tilsynsførere, private som tar i mot barn som avlastningstiltak og andre som utfører oppgaver for barneverntjenesten som ledd i hjelpetiltak etter § 4-4.

Politiattesten skal vise om vedkommende er siktet, tiltalt, ilagt forelegg eller er dømt for brudd på straffeloven §§ 194, 195, 196, 197, 198, 199, 207, 209, 211 bokstav d, 212 første ledd nr. 3 og 212 annet ledd.

Den som er ilagt forelegg eller er dømt for overtredelse som nevnt i fjerde ledd er utelukket fra å utføre arbeid eller oppgaver som omhandlet i denne bestemmelse.

Departementet kan gi utfyllende forskrifter til bestemmelsen.

§ 7-3 første ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

Når saken gjelder krav fra den private part om endringer i et tidligere vedtak, skal barneverntjenesten forberede og oversende saken til fylkesnemnda snarest mulig og senest innen tre måneder fra barneverntjenesten mottok kravet. I særlige tilfeller kan fristen være seks måneder.

II.

I lov av 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. gjøres følgende endringer:

§ 9-2 annet ledd første punktum skal lyde:

Oppnevningen av utvalg som nevnt i første ledd bokstav b og c gjelder for fire år om gangen.

§ 9-3 oppheves.

§ 9-10 første ledd skal lyde:

Nemndas vedtak kan bringes inn for herreds- eller byretten av den private part eller kommunen. Kommunen er part i saken. Om adgangen for et barn til å reise søksmål gjelder § 8-3 annet ledd.

§ 9-10 femte ledd skal lyde:

Kommunen dekker sine egne omkostninger i saken. For øvrig dekker staten omkostningene ved saken. En part kan bare pålegges ansvar for en annen

parts omkostninger dersom særlige grunner taler for det.

Nåværende § 9-10 femte ledd blir nytt sjetten ledd.

§ 9-10 nytt sjetten ledd skal lyde:

For øvrig gjelder tvistemålsloven kapittel 33 tilsvarende ved overprøving av disse sakene *så langt det passer.*

III.

I lov av 8. april 1981 om barn og foreldre (barnelova) gjøres følgende endringer:

Ny § 53 a skal lyde:

§ 53 a. Tilhøvet mellom reglane om fostringsplikt etter barnelova og barnevernloven.

Fostringstilskot som er fastsette etter lova her fell bort frå det tidspunktet tilskot kan fastsetjast etter barnevernloven § 9-2.

IV.

Ikrafttredelse:

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 25. februar 1999.

May-Helen Molvær Grimstad,
leder.

Grethe G. Fossum,
ordfører og sekretær.